

Sygn. akt I CSK 687/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 grudnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Grzegorzczak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości K. sp. z o.o. w upadłości
likwidacyjnej w D.

przeciwko B. sp. z o.o. w R.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 14 grudnia 2018 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 4 lipca 2017 r., sygn. akt I ACa (...),

**1. uchyla zaskarżony wyrok w punkcie I. i zmienia zaskarżony
apelacją wyrok Sądu Okręgowego w R. w punkcie I w ten sposób,
że zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 482 266,34 zł z
ustawowymi odsetkami od kwot:**

- 131.571,16 zł od dnia 28 października 2012 r. do dnia zapłaty,**
- 68.414,81 zł od dnia 30 października 2012 r. do dnia zapłaty,**
- 70.681, 28 zł od dnia 8 listopada 2012 r. do dnia zapłaty,**
- 70.924,97 zł od dnia 1 grudnia 2012 r. do dnia zapłaty,**

- 1.537,50 zł od dnia 1 grudnia 2012 r. do dnia zapłaty,
 - 138.956,62 zł od dnia 1 grudnia 2012 r. do dnia zapłaty,
- ograniczając jednocześnie odpowiedzialność pozwanego do wartości aktywów netto przyznanych pozwanemu w planie podziału Przedsiębiorstwa Usługowo-Produkcyjnego B. S.A. w R.;
- 2. w pozostałym zakresie skargę kasacyjną oddala;
 - 3. zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta 00/100) złotych tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Powód Syndyk Masy Upadłości „K.” Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w upadłości likwidacyjnej z siedzibą w D. (dalej: „K.”) zażądał zasądzenia od pozwanej „B.” Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w R. (dalej: „B.”) kwoty 482 266,34 zł z odsetkami od kwot i dat wskazanych w pozwie tytułem zapłaty za prefabrykaty zbrojeniowe dostarczone Przedsiębiorstwu Usługowo-Produkcyjnemu „B.” Spółce Akcyjnej z siedzibą w R. (dalej: „B. S.A.”) przez K. w wykonaniu zamówień składanych na podstawie umowy z dnia 26 marca 2012 r. zawartej między B. S.A. a K.

Sąd pierwszej instancji – Sąd Okręgowy w R. ustalił, że w dniu 30 sierpnia 2012 r. podpisano plan podziału B. S.A. Podziału dokonywano na dzień 31 lipca 2012 r. Według planu podziału wszystkie składniki majątkowe (aktywa i pasywa) spółki dzielonej, tj. B. S.A., nieprzypisane w tym planie, pozostały w B. S.A. (pkt 7.1 zdanie drugie planu). Do spółki nowo zawiązanej, tj. B., wydzielono zorganizowany zespół składników majątkowych (aktywów i pasywów), będący zorganizowaną częścią przedsiębiorstwa obejmującą wynajem nieruchomości, na którą składały się określone w planie podziału aktywa i pasywa o wartości 2 236 000 zł. Ponadto w planie postanowiono, że w okresie od jego sporządzenia do dnia wydzielenia B. S.A. miała prowadzić dotychczasową działalność gospodarczą. Jeśli w tym okresie nastąpiłyby zmiany w zakresie aktywów i pasywów, w szczególności (powstały)

nowe zobowiązania w majątku dzielonym, to miały one być majątkiem B. (pkt 7.2 planu).

Plan podziału ogłoszono w dniu 12 września 2012 r. W dniu 3 października 2012 r. Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie Akcjonariuszy B. S.A. podjęło uchwałę o podziale spółki jako spółki dzielonej, przez wniesienie części jej majątku do nowo zawiązanej spółki B., na podstawie art. 529 § 1 pkt 4 k.s.h. W dniu 3 października 2012 r. odbyło się również Nadzwyczajne Zgromadzenie Wspólników B. w organizacji, które podjęło uchwałę o udziale spółki w podziale B. S.A. i wyraziło zgodę na plan podziału z dnia 30 sierpnia 2012 r. B. została wpisana do rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego w dniu 12 października 2012 r.

Przed wydzieleniem, w dniu 26 marca 2012 r., B. S.A. i K. zawarły umowę, na podstawie której K. zobowiązał się dostarczyć B. S.A. prefabrykaty zbrojeniowe. Dostawy miały być realizowane w wykonaniu zamówień częściowych składanych K. przez B. S.A. W okresie od dnia 24 sierpnia 2012 r. do dnia 8 października 2012 r. B. S.A. złożyła K. zamówienia, które zostały zrealizowane w okresie od dnia 11 września 2012 r. do dnia 31 października 2012 r.

Sąd Okręgowy przyjął, że datą powstania zobowiązania do zapłaty za zamówienia była każdorazowo data ich złożenia przez B. S.A. W świetle pkt 7.2 planu podziału oznaczało to, że tylko zobowiązanie wynikające z zamówienia z dnia 24 sierpnia 2012 r., opiewające na kwotę 131 571,16 zł, powstało przed sporządzeniem planu podziału. Pozostałe zobowiązania, wynikające z zamówień dokonanych po dniu 30 sierpnia 2012 r., powstały już po sporządzeniu tego planu.

Sąd przyjął, że zobowiązanie wynikające z zamówienia z dnia 24 sierpnia 2012 r. jako nieprzypisane w planie podziału B., pozostało w B. S.A. jako spółce dzielonej. W ocenie Sądu Okręgowego B. odpowiadała za nie jednak na podstawie art. 546 § 1 k.s.h. do wysokości aktywów netto przypisanych B. w planie podziału. Przepis art. 546 § 1 k.s.h. ma bowiem, zdaniem Sądu Okręgowego, zastosowanie przez analogię także w wypadku podziału przez wydzielenie. Zobowiązania wynikające z zamówień złożonych po dniu 30 sierpnia 2012 r. w myśl pkt 7.2 planu podziału, przypisano B., co uzasadniało odpowiedzialność pozwanej

za te zobowiązania. Nie było w tym wypadku potrzeby sięgania ani do art. 546 § 1 k.s.h., ani do art. 531 § 3 zdanie trzecie k.s.h.

W konsekwencji Sąd Okręgowy, wyrokiem z dnia 11 września 2015 r., zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 482 266,34 zł z ustawowymi odsetkami, zastrzegając ograniczenie odpowiedzialności pozwanej za kwotę 131 571,16 zł do wartości aktywów netto przyznanych pozwanej w planie podziału B. S.A.

Wyrokiem z dnia 23 czerwca 2016 r. Sąd drugiej instancji – Sąd Apelacyjny w R. oddalił apelację. Uznawszy za bezzasadne zarzuty naruszenia art. 328 § 2 i art. 227 w związku z art. 278 § 1 k.p.c. Sąd Apelacyjny odmiennie ocenił chwilę powstania zobowiązania B. S.A. wobec K. do zapłaty za dostarczane prefabrykaty. Przyjął, że zobowiązanie to powstało w dniu zawarcia umowy, tj. w dniu 26 marca 2012 r., a więc przed sporządzeniem planu podziału w dniu 30 sierpnia 2012. Następnie uznał, że zobowiązanie wynikające z umowy z dnia 26 marca 2012 r. nie zostało przypisane w planie podziału żadnej ze spółek. Stwierdził, że w takiej sytuacji należy odwołać się do art. 531 § 3 zdanie trzecie k.s.h., który powinien mieć zastosowanie również w wypadku podziału przez wydzielenie. Stosowany do podziału przez wydzielenie art. 531 § 3 zdanie trzecie k.s.h. należało przy tym, zdaniem Sądu Apelacyjnego, rozumieć tak, że ustanawia on solidarną odpowiedzialność spółki dzielonej oraz spółki przejmującej lub spółki nowo zawiązanej za zobowiązania nieprzypisane w planie podziału żadnej z tych spółek.

Przyjmując ten punkt widzenia Sąd Apelacyjny uznał, że zaskarżony wyrok odpowiada prawu, chociaż odpowiedzialność pozwanego za zobowiązania stanowiące przedmiot sporu należy wywodzić z art. 531 § 3 zdanie trzecie k.s.h., a nie z art. 546 § 1 k.s.h. W tej sytuacji nie powinno mieć jednak zastosowania ograniczenie odpowiedzialności B. do wartości aktywów netto. Ze względu na zakaz wynikający z art. 384 k.p.c. zmiana zaskarżonego wyroku w tym zakresie nie była jednak możliwa, gdyż apelację wniosła tylko B.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżyła B., zarzucając naruszenie art. 531 § 3 w związku z art. 529 § 2 i art. 546 § 1 w związku z art. 529 § 2 k.s.h.

Wyrokiem z dnia 23 marca 2017 r. Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania. Sąd Najwyższy wyjaśnił, że podział przez wydzielenie (art. 529 § 1 pkt 4 k.s.h.) tym różni się od podziału przez rozdzielenie (art. 529 § 1 pkt 1-3 k.s.h.), że w jego wyniku spółka dzielona nie traci bytu prawnego. Przedmiotem wydzielenia jest część majątku spółki dzielonej, a nie jej cały majątek. W rezultacie podział przez wydzielenie wykazuje odrębności, które mają określony wyraz normatywny.

Specyfika podziału przez wydzielenie powoduje, że nie jest potrzebna reguła określająca los składników majątku, w tym zaliczonych do niego zobowiązań spółki dzielonej, które w planie podziału nie zostały przypisane określonej spółce przejmującej lub spółce nowo zawiązanej. Składniki te, w tym również zobowiązania, pozostają w spółce dzielonej, skoro zachowuje ona swój byt, a istota podziału przez wydzielenie polega na tym, że na spółki przejmujące lub spółki nowo zawiązane przenoszona jest część majątku spółki dzielonej, określona w planie podziału. W wypadku podziału przez wydzielenie w planie podziału konieczny jest dokładny opis i podział składników (aktywów oraz pasywów) przypadających spółkom przejmującym lub spółkom nowo zawiązanym (art. 534 § 1 pkt 7 k.s.h.). Składniki majątku, w tym zobowiązania, które w planie podziału nie są przypisane spółkom przejmującym lub spółkom nowo zawiązanym, pozostają natomiast w spółce dzielonej. Ewentualne postanowienia planu podziału wskazujące składniki majątku, które pozostają w spółce dzielonej, mają zatem jedynie deklaratorywny charakter.

W konsekwencji, do podziału przez wydzielenie nie ma zastosowania art. 531 § 3 k.s.h., gdyż zawarte w tym przepisie reguły są w wypadku tego podziału bezprzedmiotowe. Zastosowanie tego przepisu przez Sąd Apelacyjny było zatem w ocenie Sądu Najwyższego nieprawidłowe, co przesądzało o zasadności podniesionego w skardze kasacyjnej zarzutu naruszenia art. 531 § 3 w związku z art. 529 § 2 k.s.h. Ustaliwszy, że zobowiązania B. S.A. wobec K. wynikające z umowy zawartej w dniu 26 marca 2012 r. nie zostały w planie podziału przypisane pozwanej, Sąd Apelacyjny powinien był przyjąć, iż pozostały one zobowiązaniami B. S.A. Na marginesie Sąd Najwyższy zauważył przy tym, że wyraźne postanowienie

w tym zakresie było zawarte w pkt 7.1 zdanie drugie planu podziału, czego jednak Sąd w ogóle nie uwzględnił.

Uzupełniając, uznając za przedwczesny zarzut naruszenia art. 546 § 1 w związku z art. 529 § 2 k.s.h., Sąd Najwyższy zaznaczył, że przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny winien rozważyć sporne w judykaturze i w nauce zagadnienie stosowania art. 546 § 1 k.s.h. do podziału przez wydzielenie.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 4 lipca 2017 r. oddalił apelację pozwanej w całości.

Sąd przyjął, że z ustalonego stanu faktycznego, uzupełnionego częściowo w postępowaniu apelacyjnym, wynikało, iż zobowiązanie wobec K. wynikające z zamówienia z dnia 24 sierpnia 2012 r. powstało przed uchwaleniem planu podziału i nie zostało w nim przypisane B. Zgodnie z pkt 7.1 planu wszystkie składniki majątkowe (aktywa i pasywa) nieprzypisane w planie pozostały w B. S.A. jako spółce dzielonej. Zobowiązania wynikające z zamówień złożonych po uchwaleniu planu zostały natomiast przypisane B., co wynikało z pkt 7.2 i pkt 7.3 planu.

Plan podziału powinien być interpretowany z uwzględnieniem zasady zapewnienia przy podziale spółki ochrony określonych kategorii podmiotów, w tym wierzycieli spółki dzielonej, gwarantując pewność zaspokojenia przysługujących im wierzytelności. Nie można bowiem zakładać, jak wywiódł Sąd, że intencją podziału spółki jest wola uniknięcia zapłaty za zobowiązania lub działania sprzeczne z zasadami uczciwości kupieckiej, nakierowane na uniknięcie odpowiedzialności za zobowiązania. Nie było przy tym, zdaniem Sądu Apelacyjnego, sprzeczności między pkt 7.1 zdanie drugie, a pkt 7.2 planu podziału, ponieważ pierwsze z tych postanowień miało charakter deklaracyjny, wynikający z tego, że spółka dzielona nie traci bytu prawnego zatrzymując składniki majątku nieprzypisane w planie spółce wydzielanej, drugie zaś obejmowało katalog składników majątkowych przypisanych spółce wydzielanej.

Nietrafny był zdaniem Sądu Apelacyjnego zarzut naruszenia art. 534 § 1 pkt 7 k.s.h., powiązany z pkt 7.2 planu podziału. Dyspozycją art. 534 § 1 pkt 7 k.s.h. nie jest objęta, w ocenie Sądu, spółka dzielona przez wydzielenie z niej nowej spółki.

Nie jest zatem konieczne dokładne opisywanie w planie tych składników majątkowych, zezwoleń, ulg i koncesji, które zatrzymuje spółka dzielona. Postanowienie pkt 7.1 planu, że nieprzypisane składniki majątkowe pozostają w spółce dzielonej, było zatem skuteczne. Ponadto, skoro w dacie sporządzania planu nie istniała wierzytelność z tytułu zapłaty za dostawę, to realizacja wymagania dokładnego opisu tego składnika majątku w planie nie była możliwa. B. S.A. mogła zatem objąć planem składniki majątkowe bez oznaczenia wysokości świadczenia, tak jak nastąpiło to w pkt 7.2 planu, przypisując odpowiedzialność za zobowiązania spółce wydzielanej. Dotyczyło to zobowiązania do zapłaty za prefabrykaty zamówione po dniu uchwalenia planu, z wyłączeniem zatem zamówienia z dnia 24 sierpnia 2012 r. Sąd nie zgodził się tym samym z twierdzeniami apelacji wskazującymi na nieważność rozważanych postanowień planu. Zaprzeczył także, jakoby na skuteczność umieszczenia w planie zobowiązań związanych z umową z dnia 26 marca 2012 r. miał wpływać moment spełnienia świadczenia związanego z wierzytelnością o zapłatę ceny dostawy.

Niezależnie od tego, Sąd Apelacyjny przyjął, że pozwana ponosi odpowiedzialność solidarną z B. S.A. w ramach stworzonego przez prawodawcę modelu ochronnego wierzycieli wynikającego z art. 546 § 1 k.s.h. Sąd, odwołując się do wypowiedzi orzecznictwa, zaaprobował pogląd, według którego przepis ten ma zastosowanie także w odniesieniu do podziału spółki przez wydzielenie. Na przeszkodzie temu nie stoją regulacje unijne dotyczące przekształceń spółek, z których wynika jednoznacznie, że państwa członkowskie mogą przewidzieć solidarną odpowiedzialność za zobowiązania spółki dzielonej.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżyła skargą kasacyjną pozwana, zarzucając naruszenie art. 398²¹ w związku z art. 386 § 6 k.p.c., art. 534 § 1 pkt 7 k.s.h. w związku ze stosowanym *per analogiam* art. 65 § 1 k.c. w związku z § 7.1 w związku z § 7.2 (strona 5) w związku z § 7.2 (strona 7) planu podziału w związku z art. 531 § 3 i art. 529 § 2 k.s.h., a także art. 546 § 1 w związku z art. 529 § 2 k.s.h. Na tej podstawie wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i oddalenie powództwa, ewentualnie, o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej zmierzały w dwóch kierunkach. Po pierwsze, w ocenie pozwanej Sądy *meriti* niewłaściwie odczytały plan podziału B. S.A., uznawszy, że zobowiązania powstałe na skutek zamówień składanych przez B. S.A. po dniu uchwalenia planu stały się elementem majątku pozwanej B. Tej kwestii dotyczył również zarzut naruszenia art. 398²⁰ k.p.c., błędnie oznaczonego w podstawach skargi jako art. 398²¹ k.p.c.

Kodeks spółek handlowych stanowi, że podział spółki kapitałowej może nastąpić przez rozdzielenie majątku spółki dzielonej na co najmniej dwie spółki istniejące lub nowo zawiązane (art. 529 § 1 pkt 1-3 k.s.h.) albo przez wydzielenie (art. 529 § 1 pkt 4 k.s.h.). W pierwszym przypadku cały majątek spółki dzielonej jest rozdysponowywany między inne spółki, a spółka dzielona zostaje rozwiązana w dniu podziału (art. 530 § 1 k.s.h.). W podziale przez wydzielenie spółka przejmująca lub nowo zawiązana uzyskuje jedynie część majątku spółki dzielonej, przez co spółka ta w dalszym ciągu zachowuje byt prawny (art. 530 § 2 k.s.h.).

Podział spółki ma złożony charakter i wymaga dokonania szeregu określonych ustawą czynności. Jedną z tych czynności jest sporządzenie (uchwalenie) planu podziału spółki. Plan podziału wymaga pisemnego uzgodnienia między spółką dzieloną a spółką przejmującą, a w razie podziału przez zawiązanie nowej spółki plan sporządza na piśmie spółka dzielona (art. 533 § 1 i 2 k.s.h.). Minimalną treść planu reguluje art. 534 § 1 k.s.h., który wśród jego obligatoryjnych elementów wymienia m.in. dokładny opis i podział składników majątku (aktywów i pasywów), oraz zezwoleń, koncesji lub ulg przypadających spółkom przejmującym lub spółkom nowo zawiązanym.

Przypisanie w planie podziału składników majątku spółki dzielonej spółkom, na które przenoszony jest majątek tej spółki, ma istotne znaczenie, ponieważ rozstrzyga o tym, w jakich granicach spółki te wstępują zgodnie z art. 531 § 1 k.s.h. w prawa i obowiązki spółki dzielonej. Decyduje zatem o zakresie częściowej sukcesji uniwersalnej, na której opiera się podział spółki kapitałowej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2016 r., III CZP 20/16, OSNC-ZD 2018, nr 2, poz. 18). Do nieprzypisanych składników majątku

stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych, a za nieprzypisane zobowiązania spółki dzielonej spółki przejmujące lub nowo zawiązane odpowiadają solidarnie (art. 531 § 3 k.s.h.). Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w wydanym w niniejszej sprawie wyroku z dnia 23 marca 2017 r., przepis art. 531 § 3 k.s.h. nie ma jednak zastosowania do podziału przez wydzielenie, w tym bowiem przypadku nieprzypisane składniki majątku, w tym zobowiązania, pozostają w spółce dzielonej (por. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 kwietnia 2009 r., V CSK 410/08, niepubl.).

Charakter prawny planu podziału nie jest jednolicie oceniany w piśmiennictwie. Przeważa stanowisko, że plan nie jest umową ani czynnością prawną, lecz jednym z koniecznych składników złożonego postępowania prowadzącego do podziału spółki. Plan jest jednak przyjmowany w drodze uchwały zarządu i w tym sensie stanowi element oświadczenia woli spółki; ponadto po wyrażeniu zgody na jego treść w uchwale podziałowej, zgodnie z art. 541 § 6 k.s.h., plan współkształtuje prawne skutki podziału. Do wykładni planu należy zatem stosować reguły wykładni oświadczeń woli wskazane w art. 65 k.c. (art. 65 k.c. w związku z art. 2 k.s.h.; por. też art. 65¹ k.c.).

Odnosząc się w tym kontekście do pierwszej grupy zarzutów kasacyjnych, za nietrafny należało uznać zarzut naruszenia art. 398²⁰ k.p.c. Zgodnie z utrwalonym orzecnictwem związanie wykładnią prawa wynikające z tego przepisu nie jest tożsame ze związaniem, o którym stanowi art. 386 § 6 k.p.c., i dotyczy jedynie wypowiedzi Sądu Najwyższego polegających na stanowczym i jednoznacznym ustaleniu znaczenia przepisów prawa, rozpatrywanych w ramach oceny zarzutów kasacyjnych, przede wszystkim tych, które stanowiły podstawę do uchylenia zaskarżonego wyroku (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2014 r., V CSK 284/13, OSNC 2015, nr 3, poz. 37 i z dnia 24 marca 2017 r., I CSK 416/17, niepubl.). Nie ulega wątpliwości, że fragment uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego wydanego uprzednio w sprawie, w której wniesiono skargę kasacyjną, nie odpowiadał tym wymaganiom. Fragment ten nie wyrażał w ogóle wykładni prawa, w tym w szczególności art. 65 k.c.; stanowił on jedynie wskazówkę co do prawidłowego postępowania Sądu Apelacyjnego, w sytuacji, w której ten Sąd ustalił, że zobowiązania B. S.A. wobec K. wynikające z umowy z dnia 26 marca

2012 r. nie zostały przypisane w planie podziału B.. Sąd Apelacyjny, jako Sąd *meriti*, był zatem władny, rozpoznając sprawę ponownie, dokonać samodzielnej interpretacji planu podziału.

W tym zakresie należało przede wszystkim wziąć pod uwagę, że zasadnicze znaczenie do określenia praw i obowiązków przypisanych w planie podziału pozwanej B. miał pkt 7.2 (s. 5) planu. Zgodnie z tym postanowieniem wydzieleniu do spółki nowo zawiązanej podlegał zorganizowany zespół składników majątkowych (aktywów i pasywów) stanowiący zorganizowaną część przedsiębiorstwa, na którą składały się wyliczone w planie aktywa i pasywa, przy czym wśród pasywów nie wyszczególniono zobowiązań powstałych przy wykonywaniu umowy ramowej zawartej między B. S.A. a K., ani też innych zobowiązań B. S.A. wobec K.. Jednocześnie, w pkt 7.1 zdanie drugie planu stwierdzono, że wszystkie składniki majątkowe spółki dzielonej nieprzypisane w planie pozostają w spółce dzielonej, a w pkt 7.3, że na spółkę nowo zawiązaną zostaną przeniesione wszelkie umowy dotyczące zorganizowanej części przedsiębiorstwa. Sąd Apelacyjny prawidłowo dostrzegł, że zawarte w planie wyliczenie tych umów, w którym pominięto umowę z K., nie miało wyczerpującego charakteru. Nie zmieniało to jednak tego, że w pkt 7.3 plan przyporządkowywał spółce nowo zawiązanej tylko te (wszelkie) umowy (wynikające z nich uprawnienia i zobowiązania), które dotyczyły podlegającej wydzieleniu zorganizowanej części przedsiębiorstwa.

Przyjmując, że większa część zobowiązań wobec powódki została przypisana w planie podziału pozwanej B. Sąd Apelacyjny kierował się głównie pkt 7.2 (s. 7), który – jak wynikało z jego treści – dotyczył ewentualnych zmian w aktywach i pasywach B. S.A. w związku z prowadzeniem przez tę spółkę dotychczasowej działalności, w okresie od dnia sporządzenia planu podziału do dnia wydzielenia. Racją jest, że sposób sformułowania tego fragmentu planu mógł uzasadniać przyjęcie takiego stanowiska. Rozważane postanowienie, zgodnie z regułami wynikającymi z art. 65 k.c., nie powinno być jednak wykładane w oderwaniu od pozostałej treści planu; ponadto, mając na względzie zbliżoną do umowy naturę podziału spółki uwzględnieniu powinien podlegać także zgodny zamiar i cel spółek uczestniczących w podziale.

W tym kontekście, postanowienie to trudno tłumaczyć jako podstawę przypisania pozwanej wszelkich długów B. S.A. powstałych między sporządzeniem planu a dniem podziału, oraz nabytych w tym czasie aktywów, bez względu na to, czy były one w jakikolwiek sposób związane z podlegającą wydzieleniu częścią przedsiębiorstwa. Wykładnia taka byłaby trudna do pogodzenia z regułą racjonalnego zachowania uczestników obrotu. Prowadziłaby nie tylko do częściowego przyporządkowania aktywów i pasywów wbrew pozostałym postanowieniom planu, wyłącznie na podstawie kryterium czasu ich powstania, lecz także do odmiennego przypisania wierzytelności i długów w ramach tych samych stosunków prawnych, których stroną była B. S.A. w dacie sporządzania planu, w zależności od tego, czy powstały one przed, czy po sporządzeniu planu.

Na ocenę tę nie mogła rzutować akcentowana przez Sąd Apelacyjny konieczność zapewnienia przy podziale spółki ochrony określonych podmiotów, w tym wierzycieli. Konieczności tej nie można wprawdzie negować, jest ona jednak realizowana przy pomocy innych mechanizmów i nie można z niej wyprowadzać określonych dyrektyw co do wykładni planu podziału. Określenie zasad rozdziału pasywów i aktywów należy do organów podejmujących decyzję o podziale, które dysponują w tym zakresie w zasadzie swobodą (por. jednak art. 531 § 2 k.s.h. co do zezwoleń, koncesji i ulg), kierując się zazwyczaj motywami ekonomicznymi, związanymi z optymalizacyjnym celem podziału. Należy przy tym mieć na względzie, że wykładnia planu korzystna dla jednej grupy wierzycieli, prowadząca do przyznania określonych aktywów konkretnej spółce, mogłaby łatwo okazać się niekorzystna dla innych wierzycieli.

W konsekwencji należało przyznać rację argumentacji skargi kasacyjnej o tyle, że pkt 7.2 (s. 7) planu podziału, w powiązaniu z pozostałymi postanowieniami planu i uwzględnieniem art. 65 k.c., należało interpretować w ten sposób, iż pozwanej B. zostały przypisane w planie te zobowiązania, powstałe po sporządzeniu planu podziału, które dotyczyły majątku wydzielanego. Pozostałe zobowiązania, także te powstałe po sporządzeniu planu, pozostawały w B. S.A. Odrzucić należało natomiast dalej idące zapatrywanie skarżącej, że zobowiązania powstałe po dniu sporządzenia planu nie zostały w ogóle skutecznie przypisane w planie, co miałoby skutkować pozostawieniem ich w całości w B. S.A. Pogląd ten

zakładał traktowanie pkt 7.2 (s. 7) planu podziału *per non est*, z czym nie można się było zgodzić.

Przyjęcie, że sporne należności, wynikające z zamówień złożonych po dniu uchwalenia planu podziału, nie przeszły na pozwaną na podstawie art. 531 § 1 w związku z art. 529 § 2 k.s.h. jako przypisane jej w planie podziału, nie oznaczało, że pozwana nie ponosi za nie odpowiedzialności na podstawie art. 546 § 1 k.s.h. Zgodnie z tym przepisem, za zobowiązania przypisane w planie podziału spółce przejmującej lub spółce nowo zawiązanej pozostałe spółki, na które został przeniesiony majątek spółki dzielonej, odpowiadają solidarnie przez trzy lata od dnia ogłoszenia o podziale do wartości aktywów netto przyznanych każdej spółce w planie podziału. Unormowanie to Sąd Apelacyjny wskazał jako równoległą podstawę odpowiedzialności pozwanej. Zarzucając w skardze naruszenie tego przepisu, skarżąca zmierzała do wykazania, że art. 546 § 1 k.s.h., wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego, nie ma zastosowania do podziału przez wydzielenie.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego kwestia stosowania art. 546 § 1 k.s.h. do podziału przez wydzielenie nie jest rozstrzygana jednolicie. Problem ten był dotychczas analizowany przede wszystkim w kontekście odpowiedzi na pytanie, czy spółka dzielona ponosi na podstawie art. 546 § 1 k.s.h. solidarną odpowiedzialność ze spółką przejmującą lub nowo powstałą za długi spółki dzielonej przypisane w planie podziału spółce przejmującej lub nowo powstałej. W sprawie, w której złożono skargę kasacyjną, występowała natomiast sytuacja odwrotna.

Zgodnie z pierwszym z poglądów, opartym przede wszystkim na wykładni językowej, przepis art. 546 § 1 k.s.h. nie ma w tym przypadku zastosowania. Obok racji językowych, na rzecz tego stanowiska powoływany jest argument, że sukcesja generalna stanowiąca istotę podziału zakłada zwolnienie spółki dzielonej z długu, a stosowanie w rozważanym przypadku art. 546 w związku z art. 529 § 2 k.s.h. prowadziłoby do wniosku, że zwolnienie to nie ma charakteru definitywnego; ponadto spółka dzielona stawałaby się w tej sytuacji ponownie dłużnikiem co do długu, który na skutek wydzielenia przeszedł na inną spółkę. Spółka dzielona nie

jest także beneficjentem podziału, skoro nie zostaje na nią przeniesiony majątek, toteż stosowanie art. 546 § 1 k.s.h. do spółki dzielonej byłoby wątpliwe (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2012 r., III CSK 18/12, Glosa 2015, nr 3, s. 15 i z dnia 28 kwietnia 2016 r., V CSK 524/15, OSNC-ZD 2017, nr A, poz. 17).

We wcześniejszym orzecznictwie, w odniesieniu do solidarnej odpowiedzialności spółki przejmującej część majątku spółki dzielonej, Sąd Najwyższy sformułował jednak pogląd przeciwny. Przyjął, że za dług pozostający w spółce dzielonej solidarnie na podstawie art. 546 § 1 k.s.h. odpowiadają obie spółki – dzielona i przejmująca – z tym, że spółka dzielona, zachowująca byt, odpowiada całym majątkiem, a odpowiedzialność spółki wydzielonej podlega ograniczeniu czasowemu i wartościowemu określonymu w art. 546 § 1 k.s.h. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2010 r., V CSK 318/09, niepubl.). W tym kierunku Sąd Najwyższy wypowiedział się także w uzasadnieniu postanowienia z dnia 19 maja 2016 r., III CZP 20/16, OSNC-ZD 2018, nr 2, poz. 18. Wskazał przy tym na ochronną wobec wierzycieli funkcję art. 546 § 1 k.s.h. i wzgląd na przepisy prawa unijnego.

Za prawidłowe należało uznać drugie stanowisko, dominujące także w literaturze przedmiotu.

Zawarta w art. 528 i n. k.s.h. regulacja podziału spółek tylko w niewielkim zakresie odnosi się wprost do podziału przez wydzielenie (por. art. 530 § 2, art. 532 § 2, art. 542 § 4 k.s.h.). Prawodawca dostrzegł jednak specyfikę tego podziału w art. 529 § 2 k.s.h. przez nakazanie stosowania do niego przepisów o podziale spółek dotyczących odpowiednio spółki przejmującej lub nowo zawiązanej. Przepisu tego nie można rozumieć inaczej niż jako odesłania do odpowiedniego stosowania przepisów o podziale i tłumaczyć - zgodnie z ogólnymi regułami interpretacji przepisów zawierających klauzulę odpowiedniego stosowania - jako nakazu stosowania przepisów o podziale wprost, jeśli jest to możliwe, a jeżeli wymaga tego specyfika zakresu odniesienia, którym jest podział przez wydzielenie – z koniecznymi modyfikacjami, względnie jako wyłączenia ich stosowania do podziału przez wydzielenie, jeżeli są one bezprzedmiotowe bądź sprzeczne z istotą tego podziału (por. np. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2004 r., III CZP

110/03, OSNC 2004, nr 9, poz. 133, z dnia 8 września 2011 r., III CZP 41/11, OSNC 2012, nr 2, poz. 16 i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2006 r., IV CNP 25/06, OSNC 2007, nr 3, poz. 48). Taką samą technikę regulacji w odniesieniu do podziału przez wydzielenie przyjęto w art. 159 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2017/1132 z dnia 14 czerwca 2017 r. w sprawie niektórych aspektów prawa spółek (Dz. Urz. UE L 169, s. 46), która zastąpiła m.in. szóstą dyrektywę Rady nr 89/891/EWG z dnia 17 grudnia 1982 r. dotyczącą podziału spółek akcyjnych (Dz. Urz. UE L 378, s. 47).

Przyjęta w art. 546 § 1 k.s.h. konstrukcja odpowiedzialności solidarnej spółek uczestniczących w podziale nie koliduje z istotą podziału przez wydzielenie, co – już z tego powodu – wyklucza odmowę jej stosowania w tej postaci podziału. Nie sprzeciwia się jej specyfika podziału przez wydzielenie, polegająca na zachowaniu bytu spółki dzielonej przy jednoczesnym przeniesieniu do innej spółki części dotychczasowego majątku spółki dzielonej. Zastosowanie konstrukcji odpowiedzialności solidarnej do sytuacji, w której dług pozostaje w spółce dzielonej, nie nasuwa trudności – spółka przejmująca lub nowo zawiązana, jako spółka, na którą jest przenoszona część majątku spółki dzielonej, ponosi wtedy odpowiedzialność solidarną za ten dług, a odpowiedzialność tej spółki podlega ograniczeniu do wartości aktywów netto przyznanych jej w planie podziału. Jeżeli natomiast dług zostaje przypisany w planie podziału spółce wydzielanej, solidarną odpowiedzialność za ten dług ponosiłaby w dalszym ciągu spółka dzielona, skoro część masy majątkowej służącej dotychczas w całości zaspokojeniu tego długu pozostaje w dalszym ciągu w tej spółce.

Solidarnej odpowiedzialności spółki dzielonej za długi przypisane spółce przejmującej lub spółce nowo zawiązanej oraz solidarnej odpowiedzialności spółki wydzielanej za długi pozostałe w spółce dzielonej, nie stoi także na przeszkodzie częściowa sukcesja uniwersalna między spółką dzieloną, a spółką wydzielaną (art. 531 § 1 w związku z art. 529 § 2 k.s.h.). Sukcesja ta prowadzi wprawdzie do wstąpienia *ex lege* spółki przejmującej lub nowo zawiązanej w prawa i obowiązki spółki dzielonej określone w planie podziału, nie wyklucza to jednak tego, by spółka dzielona, skoro zachowuje byt, pozostawała przez pewien czas nadal dłużnikiem, ponoszącym w celu zabezpieczenia wierzycieli solidarną odpowiedzialność za długi

przeniesione do spółki przejmującej lub nowo zawiązanej. Z punktu widzenia wierzyciela dochodzi w tym przypadku do poszerzenia kręgu dłużników, ponieważ mimo przejścia długu na spółkę wydzielaną równoległym dłużnikiem pozostaje spółka dzielona. Podobną konstrukcję w prawie spółek handlowych przewidziano m.in. w art. 584¹³ i art. 574 k.s.h., które przewidują solidarną odpowiedzialność wskazanych tam osób za zobowiązania powstałe przed przekształceniem spółki osobowej lub przedsiębiorcy wpisanego do ewidencji w spółkę kapitałową (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2009 r., I CSK 333/08, OSNC-ZD 2010, nr B, poz. 31 i uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2015 r., III CZP 106/14, OSNC 2016, nr 1, poz. 1), a w kodeksie cywilnym zbliżoną koncepcję wyraża art. 55⁴ k.c.

Niezależnie od braku sprzeczności między art. 546 § 1 k.s.h. a istotą podziału przez wydzielenie, za stosowaniem tego przepisu w rozważanej sytuacji przemawiają względy celowościowe, trafnie uwypuklane w literaturze przedmiotu. Podział spółek powoduje zerwanie więzi między długiem pozostającym w spółce dzielonej lub przypisanym spółce przejmującej bądź nowo zawiązanej, a istniejącą dotychczas masą majątkową przeznaczoną na zaspokojenie wierzycieli. Zmiana ta następuje bez zgody wierzycieli, którzy nie mają wpływu na sposób rozdysponowania pasywów i aktywów w planie podziału i nie muszą wyrazić zgody na przejście długu, jeżeli podział skutkuje zmianą dłużnika. Zważywszy, że rozkład pasywów i aktywów między spółką dzieloną a wydzielaną nie musi być proporcjonalny, zmiana ta może zatem istotnie zagrażać interesom wierzycieli. Jak już była mowa, uzasadnia to konieczność stosowania regulacji ochronnych, zmierzających do utrzymania możliwości zaspokojenia wierzycieli na dotychczasowym poziomie.

W prawie polskim gwarantem realizacji tego celu jest przede wszystkim solidarna odpowiedzialność, o której stanowi art. 546 § 1 k.s.h., uzupełniającą zaś możliwość żądania zabezpieczenia na podstawie art. 546 § 2 k.s.h. Brak tego rodzaju regulacji mógłby umożliwiać, co unaocznia się zwłaszcza przy podziale przez wydzielenie, działania rażąco nawet krzywdzące wierzycieli, polegające na wydzieleniu do spółki przejmującej lub nowo zawiązanej głównie pasywów, względnie pozostawieniu tych pasywów w spółce dzielonej pozbawionej przez

podział realnego substratu majątkowego, który mógłby służyć ich spłacie, ze skutkiem w postaci niewypłacalności tej spółki. Dostrzec przy tym należało, że w sprawie, w której złożono skargę kasacyjną, w stosunku do spółki dzielonej po upływie niewiele ponad roku od zarejestrowania podziału ogłoszono upadłość obejmującą likwidację majątku.

Zagrożeniom płynącym z podziału spółki dla wierzycieli nie można skutecznie przeciwstawiać argumentu, że możliwość kierowania roszczeń do obu spółek uczestniczących w podziale przez wydzielenie może przekreślać sens działań restrukturyzacyjnych, mających zapobiegać upadłości spółki dzielonej. Restrukturyzacja zobowiązań dłużnika, jeżeli jej podstawą nie jest umowa z wierzycielami, powinna następować w ramach postępowań restrukturyzacyjnych, unormowanych w ustawie z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (jedn. tekst: Dz. U. z 2017 r., poz. 508), wcześniej zaś możliwość taką zapewniało postępowanie naprawcze, względnie zawarcie układu w toku postępowania upadłościowego. Postępowania te toczą się pod nadzorem sądu, w sposób zapewniający poszanowanie interesów wierzycieli i ich równomierne traktowanie (art. 3 ust. 1 pr. restr.).

Podział spółki, następujący z mocy podyktowanej interesem ekonomicznym autonomicznej decyzji jej organów, podejmowanej bez udziału i wpływu wierzycieli, nie może być w związku z tym traktowany jako równoległa i alternatywna wobec postępowania restrukturyzacyjnego droga do zmniejszenia poziomu zadłużenia kosztem wierzycieli. Przeczy temu m.in. właśnie ustanowienie w art. 546 § 1 k.s.h. mechanizmu zabezpieczającego, mającego zapewniać wierzycielom zaspokojenie ekonomicznie na tym samym poziomie, jak przed podziałem. Rozwiązanie to należy postrzegać jako korelat swobody podjęcia decyzji o podziale ze strony spółki, pozwalający zachować w zasadzie neutralny charakter podziału wobec wierzycieli spółki dzielonej. Nie ma żadnych przekonujących racji, aby przyjąć, że w mechanizmie tym miałyby być pominięty podział przez wydzielenie, a wierzycielom spółki dzielonej – w tym przypadku – pozostawałoby jedynie żądanie udzielenia zabezpieczenia na podstawie art. 546 § 2 w związku z art. 529 § 2 k.s.h.

Założenia te pozostają w zgodzie z unormowaniami unijnymi, które nakazują

zapewnienie ochrony wierzycielom spółek akcyjnych uczestniczących w podziale, w taki sposób, aby podział nie naruszał ich interesów (por. motyw 70 dyrektywy nr 2017/1132). Okoliczność, że prawo unijne stanowi, iż w tym celu państwa zapewniają „co najmniej” (*at least, zumindest*) możliwość zwrócenia się o uzyskanie zabezpieczenia (art. 146 ust. 2 w związku z art. 159 dyrektywy nr 2017/1132), czemu odpowiada art. 546 § 2 k.s.h., nie może stanowić argumentu na rzecz wyłączenia stosowania art. 546 § 1 k.s.h. przy podziale przez wydzielenie. Przepis art. 146 ust. 2 dyrektywy nr 2017/1132 nie wyklucza bowiem powołania do życia dalej idących mechanizmów ochronnych realizujących cel wskazany w motywie 70 dyrektywy, zwłaszcza, że rozwiązania takie, w postaci odpowiedzialności solidarnej spółek uczestniczących w podziale, przewidziane zostały wprost w art. 146 dyrektywy nr 2017/1132.

Przeciwko preferowanemu stanowisku nie przemawia także podnoszony zarówno w zmierzających w przeciwnym kierunku orzeczeniach Sądu Najwyższego, jak i w niektórych wypowiedziach piśmiennictwa, argument wykładni językowej. Argument ten wiąże się ze spostrzeżeniem, że solidarnej odpowiedzialności spółki dzielonej w razie podziału przez wydzielenie, względnie odpowiedzialności spółki wydzielanej za długi pozostałe w spółce dzielonej, nie da się wpisać w treść art. 546 § 1 k.s.h.

Zgodzić się trzeba, że rozważane sytuacje wykraczają poza językowe brzmienie art. 546 § 1 k.s.h. Jest tak dlatego, że przepis ten jest dostosowany do sytuacji, w której podział sprowadza się do całkowitego rozdysponowania majątku spółki dzielonej na spółki przejmujące lub nowo powstałe. Rzecz jednak w tym, że o konieczności wyjścia poza werbalną treść przepisu rozstrzyga w tym przypadku wprost wola ustawodawcy, który w art. 529 § 2 k.s.h. unormował podział spółki przez wydzielenie przez nakaz adaptacji do tego szczególnego przypadku przepisów regulujących klasyczną postać podziału (przez rozdzielenie). Reguła językowa, abstrahując od tego, że poprzestanie na niej, nawet w razie jednoznaczności interpretowanego tekstu, byłoby niewłaściwe w świetle współcześnie akceptowanych założeń wykładni prawa, nie może w tym przypadku niejako *a priori* wyznaczać granic zastosowania przepisu. Skoro przepis ten nie został wyłączony z zakresu odesłania unormowanego w art. 529 § 2 k.s.h. oraz, jak

ustalono, nie koliduje on z istotą podziału przez wydzielenie, konieczne jest dokonanie jego modyfikacji w taki sposób, aby objął on również ten rodzaj podziału. Operacja ta opiera się na wyraźnym nakazie normatywnym i nie można jej uznać za niedopuszczalną kreację norm przez sąd; nie jest w tym przypadku także konieczne rozważanie dopuszczalności analogii, do której odwołał się Sąd Okręgowy.

Reasumując, należało przyjąć, że w razie podziału przez wydzielenie polegające na przeniesieniu części majątku na spółkę przejmującą lub nowo zawiązaną spółka ta, na podstawie art. 546 § 1 w związku z art. 529 § 2 k.s.h., odpowiada solidarnie za zobowiązania pozostałe w spółce dzielonej, a jej odpowiedzialność jest ograniczona do wartości aktywów netto przyznanych jej w planie podziału. Bezprzedmiotowe z punktu widzenia sprawy, w której złożono skargę kasacyjną, było natomiast zagadnienie, czy przewidziane w art. 546 § 1 k.s.h. ograniczenie odpowiedzialności *pro viribus patrimonii* ma zastosowanie wtedy, gdy solidarną odpowiedzialność za zobowiązania przypisane w planie podziału spółce wydzielanej ponosi spółka dzielona.

Zarzut naruszenia art. 546 § 1 w związku z art. 529 § 2 k.s.h. okazał się zatem nieuzasadniony. Oparcie odpowiedzialności pozwanej co do całości zasądzonej kwoty na art. 546 § 1 w związku z art. 529 § 2 k.s.h. wymuszało jednak zmianę zaskarżonego wyroku w zakresie, w jakim umożliwi to pozwanej powoływanie się na ograniczenie odpowiedzialności do wartości aktywów netto przyznanych jej w planie podziału co do całej zasądzonej należności.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁶ w związku z art. 319, art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji. O kosztach postępowania Sąd Najwyższy rozstrzygnął na podstawie art. 100 w związku z art. 108 § 1, art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., uznawszy, że powód uległ w postępowaniu apelacyjnym i kasacyjnym jedynie w nieznaczej części.